Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Το ιστορικόν αρχείον της Ιεράς Μητροπόλεως
Θεσσαλονίκης

Αθανάσιος Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.614](https://doi.org/10.12681/makedonika.614)

Copyright © 2014, Αθανάσιος Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1975). Το ιστορικόν αρχείον της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, 15(1), 361-365. <https://doi.org/10.12681/makedonika.614>

τὸ σχετικὸ δηλαδὴ πρὸς τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου τῆς Βεργίνας καὶ ἔδωσε στὰ Χρονικά μόνον τὴν υπόλοιπη ὕλη τῆς 'Εκθέσεώς μου (σ. 213 κ.έ.), παραπέμποντας (σ. 218, δεξιὰ) γιὰ τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου στὸ Α' Μέρος τοῦ τόμου, ὅπου πράγματι περιελήφθη ἡ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τῆς Βεργίνας. 'Ως ἔδω εἶναι μικρὸ τὸ κακὸ. 'Ο μόνος κίνδυνος, ποὺ προέκυπτε, ἦταν νὰ θεωρηθῇ τελικὴ δημοσίευση τὸ μέρος ποῦ, ἐνῶ ἦταν μιά preliminary report καὶ προοριζόταν γιὰ τὰ Χρονικά, δημοσιεύθηκε μὲ τὶς Μελέτες. 'Αλλὰ ἡ ἐπέμβαση τῆς Διευθύνσεως τοῦ Δελτίου στὰ γραπτά μὲ τὴν ὑπογραφή μου ἦταν δραστηρικότερη:

'Επειδὴ ἡ ἐκτύπωση τοῦ τόμου 17 καθυστέρησε καὶ ἐν τῷ μεταξύ εἶχα ὑποβάλει καὶ τὴ συνέχεια γιὰ τὸν ἐπόμενο τόμο, προστετέθη, χωρὶς γνώση μου καὶ χωρὶς καμιά διευκρίνιση, ἡ ἀρχὴ τῆς δευτέρας 'Εκθέσεώς μου ἐν συνεχείᾳ τῆς πρώτης. Αὐτὰ δὲν γίνονται πουθενά χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ ὁ συγγραφέας καὶ ὑπεύθυνος γιὰ τὸ κείμενό του. 'Αλλὰ ἔγινε! Καὶ τοῦτο φαίνεται, ἂν προσέξῃ κανεὶς, στὴ σελ. 244. 'Εκεῖ τελειώνει ἡ πρώτη 'Εκθεσί μου μὲ τὴν παράγραφο: 'Αλλὰ Χριστιανικαὶ ταφαί. 'Η ἐπόμενη παράγραφος μὲ τὴ σσημ. 10 καὶ τὴν πρώτην παράγραφο τῆς σελ. 245 ἦταν ἡ Εἰσαγωγή τῆς δευτέρας 'Εκθέσεώς μου. Οἱ δύο 'Εκθέσεις συρράφθηκαν βάνανσα.

Στὴν τελευταία παράγραφο πάντως τῆς συρραμμένης 'Εκθέσεως (σ. 288, τέλος) λέγεται ρητῶς ὅτι γενικώτερες παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα θὰ ἦσαν πρόωρα γιὰτὶ δὲν εἶχε γίνῃ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ μελέτῃ τοῦ ὕλικου ὅλων τῶν τύμβων. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, γιὰτὶ στὴ Βέροια δὲν εἶχαμε ἀκόμα Μουσεῖο, δὲν εἶχαμε καλὰ-καλὰ Γραφεῖο, κυριολεκτικὰ δὲν εἶχαμε ποῦ νὰ σταθοῦμε.

'Η ἐπόμενη 'Εκθεσί μου περιελήφθη κανονικὰ στὰ Χρονικά τοῦ τόμου 18, 1963, Β₂, σ. 217 κ.έ. 'Απ' αὐτὸ βγαίνει ὅτι δὲν εἶναι τελικὴ δημοσίευση. Κι αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλη τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ 1960-1961.

'Οπωσδήποτε ὅσα ἔγιναν στὸ Δελτίο ἦταν ἡ καλὸπιστες ἐνέργειες ἡ τυπογραφικὰ λάθη. Προκάλεσαν ὅμως ἀθέλητες παρεξηγήσεις, ἀλλὰ καὶ «ἡθελημένες». Θὰ τὰ ποῦμε σύντομα ἄλλοῦ, γιὰ νὰ ἀρθροῦν ἀστήρικτα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα¹.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ νέου μεγάρου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης φυλάσσεται ἀπὸ ἐτῶν ἡδὴ μαζί μὲ τὸ γενικὸν ἀρχεῖον τῆς μητροπόλεως τὸ 'Ιστορικὸν 'Αρχεῖον αὐτῆς, ἀκριβῶς εἰς τὴν πρώτην δεξιάν γωνίαν μετὰ τὴν εἰσοδὸν. 'Η ἀρχειακὴ αὕτη μονὰς ἐταξινομήθη γενικῶς κατὰ τὸ 1970 διαπάναις τῆς μητροπόλεως. Τὸ ἔργον τῆς πρώτης, γενικοῦ χαρακτη-
ρος, ταξινομήσεως ἀνετέθη, πρωτοβουλία τοῦ τότε μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Λεω-

1. 'Εδὼ ἀρκοῦμαι μόνον νὰ δώσω μερικὲς ἀπὸ τὶς παραπομπὰς σχετικὰ μὲ τὸν τύμβο C Desborough, The Last Mycenaeans, Oxford 1964, σ. 145, A. M. Snodgrass, Barbarian Europe etc. «Proceedings of the Prehistoric Society», τ. 31 (1965), σ. 239, «Opusc. Athen.», τ. IX (1969), σ. 48-49 (Ivan Bouzek). Πρβλ. καὶ Χρονικά 1968-1970, «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 239. — 'Επὶ τοῦ πιεστηρίου» βλέπω τὴν πραγματεία, τῆς ὁποίας ἀνάπτυπο εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃ ὁ συγγραφεὺς, Klaus Kilian, Trachtzubehör der Eisenzeit zwischen Ägäis und Adria, «Præhist. Zeitschrift», τ. 50 (1975). Θὰ δώσουμε ἴσως κάτῃ σχετικὸ στὸν προσεχὲς τόμο τῶν «Μακεδονικῶν».

νίδου, εις τὸ 'Ιστορικὸν 'Αρχεῖον Μακεδονίας'. Διὰ τῆς ἐργασίας ἐκείνης καθίστατο γενικῶς δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ χρῆσις τοῦ ἐν λόγῳ ἀρχείου.

Τὸ 'Ιστορικὸν 'Αρχεῖον τῆς μητροπόλεως περιλαμβάνει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης γενικῆς ταξινομήσεως 60 ἐνότητες εἰς 1359 φακέλους καὶ περὶ τὸ ἐν ἑκατομύριον φύλλα διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1740-1961. Αἱ ἀρχειακαὶ ἐνότητες ἔχουν ὡς ἐξῆς, συμφώνως πρὸς τὸ ὑπάρχον γενικὸν θεματολόγιον.

«Εἰρκύκλιοι 'Ι. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης» εἰς φακέλους 1-12 διὰ τὴν περίοδον 1911-1961. «Εἰρκύκλιοι 'Ι. Συνόδου» εἰς φακέλους 13-21 διὰ τὴν περίοδον 1913-1961. «Γράμματα Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» εἰς φακέλους 22-57 διὰ τὴν περίοδον 1871-1961. «Ἀλληλογραφία Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης μετὰ Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν» εἰς φακέλους 58-311 διὰ τὴν περίοδον 1815-1960. «Ἱεραὶ Μοναὶ» εἰς φακέλους 312-346 διὰ τὴν περίοδον 1819-1957. «Δικογραφία» εἰς φακέλους 347-375 διὰ τὴν περίοδον 1850-1955. «Αἰτήσεις Ἀδείων Γάμου, Πιστοποιητικῶν, Ἐλευθερογαμίας» εἰς φακέλους 376-403 διὰ τὴν περίοδον 1869-1956. «Ἀλληλογραφία μετὰ Δημοσίων Ἀρχῶν» εἰς φακέλους 404-420 διὰ τὴν περίοδον 1900-1954. «Ἀλληλογραφία μετὰ Δημοσίων Ἀρχῶν, Ὑπηρεσιῶν» εἰς φακέλους 421-532 διὰ τὴν περίοδον 1893-1960. «Ἀλληλογραφία Μητροπολίτου μετὰ ξένων προσώπων» εἰς φακέλους 533-534 διὰ τὴν περίοδον 1879-1952. «Βιβλία Ἀλληλογραφίας Μητροπολίτου» εἰς φακέλους 535-538 διὰ τὴν περίοδον 1896-1903. «Ἐπιστολαὶ ἐκ διαφόρων περιοχῶν» εἰς φακέλους 539-544 διὰ τὴν περίοδον 1880-1913. «Δημογεροντία» εἰς φακέλους 545-551 διὰ τὴν περίοδον 1880-1908. «Κοινοτικὴ Ἀντιπροσωπία-Δημογεροντία» εἰς φακέλους 552-563 διὰ τὴν περίοδον 1879-1925. «Βιβλία Πρακτικῶν Δημογεροντίας» εἰς φακέλους 564-569, ἄνευ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ. «Βιβλία Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου. Δικαιολογητικὰ παρουσίας Ταμείων» εἰς φακέλους 573α, β, 582, 533 καὶ 599-600 διὰ τὴν περίοδον 1907-1953. «Βιβλία Πρακτικῶν Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου» εἰς φακέλους 574-576, 578-580, 581, 585-586, 589-592, 594-595, 597, 604-605 διὰ τὴν περίοδον 1912-1959. «Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια» εἰς φακέλους 607-625 διὰ τὴν περίοδον 1905-1961. «Ἀνοικτοδόμησις ναῶν» εἰς φακέλους 626-633 διὰ τὴν περίοδον 1912-1954. «Γραφεῖον Μητροπόλεως» εἰς φακέλους 634-639 διὰ τὴν περίοδον 1935-1961. «Ἱεροὶ Ναοὶ Θεσσαλονίκης καὶ Περιχώρων» εἰς φακέλους 640-931 διὰ τὴν περίοδον 1814-1961. «Κοινότητες» εἰς φακέλους 932-945 διὰ τὴν περίοδον 1874-1943. «Κοινότης Λαγκαδᾶ» εἰς φακέλους 946-961 διὰ τὴν περίοδον 1896-1941. «Πρακτικὰ Συνεδριάσεων Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς» εἰς φακέλον ὑπ' ἀρ. 962, τῆς περιόδου 1914-1915. «Θέματα Ἱερέων» εἰς φακέλους 963-985 διὰ τὴν περίοδον 1897-1961. «Διάκονον» εἰς φακέλον 986 διὰ τὴν περίοδον 1900-1950. «Βοηθοὶ ἐπίσκοποι» εἰς φακέλους 987-988 διὰ τὴν περίοδον 1903-1961. «Νεκροταφεῖα-Κηδεῖαι» εἰς φακέλους 989-992 διὰ τὴν περίοδον 1897-1957. «Ἱεροψάλται» εἰς φακέλους 993-996 διὰ τὴν περίοδον 1897-1961. «Ἱεροκήρυκες» εἰς φακέλους 997-999 διὰ τὴν περίοδον 1901-1957.

1. Βλ. «Γρηγόριον Παλαμάν», τ. 52 (1969), σ. 571: «Τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, σωζόμενον ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1870 καὶ ἐντεθῆεν, ἔκειτο μέχρι τούδε παρημελημένον καὶ ἀταξινόμητον ἐντελῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπρόσιτον, τόσον εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας. Ἦδη, ἀποφάσει τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου ἀνετέθη ἡ τακτοποίησις αὐτοῦ εἰς συνεργεῖον ἐιδικῶν πτυχιούχων πανεπιστημίου, τὸ ὅποῖον ἤρριψε τὸ ἔργον τῆς καταγραφῆς καὶ ταξινομήσεως τῶν φακέλων καὶ κωδίκων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κ. Βασιλείου Δημοτριάδου, διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Μακεδονίας. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως θὰ εἶναι προσιτὸν εἰς τοὺς ἐπιστήμονας πρὸς μελέτην τῶν πολιτικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια περιέχονται ἐν αὐτῷ».

«Νεωκόροι» εἰς φακέλους 1000-1001 διὰ τὴν περίοδον 1899-1953. «TAKE» εἰς φακέλους 1002-1010 διὰ τὴν περίοδον 1931-1950. «TAKE- Ἡμερολόγιον» Συντάξεων εἰς φακέλους 1011-1022 διὰ τὴν περίοδον 1955-1962. «Στρατιωτικά Ὑπηρεσία» εἰς φακέλους 1023-1049 διὰ τὴν περίοδον 1900-1961. «Ἐτερόδοξοι-Αἰρετικοί» εἰς φακέλους 1050-1074 διὰ τὴν περίοδον 1881-1961. «Ὅργανώσεις-Σύνδεσμοι, Σωματεία, Ἰδρύματα» εἰς φακέλους 1075-1103 διὰ τὴν περίοδον 1881-1961. «Παιδουπόλεις» εἰς φακέλους 1104-1105 διὰ τὴν περίοδον 1947-1948. «Γηροκομεῖον» εἰς φακέλους 1106-1108 διὰ τὴν περίοδον 1899-1920. «Φυλακαί» εἰς φακέλους 1109-1110 διὰ τὴν περίοδον 1883-1951. «Βρεφοκομεῖον» εἰς φακέλους 1111-1112 διὰ τὴν περίοδον 1891-1917. «Ἑλληνικός Ἐρυθρὸς Σταυρὸς» εἰς φακέλους 1113-1114, ἄνευ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ. «Βιβλία Πρακτικῶν-Ἐξόδων Συλλόγων-Ἰδρυμάτων-Συνδέσμων» εἰς φακέλους 1115-1118 διὰ τὴν περίοδον 1921-1948. «Ἑρανοὶ-Περίθαλψις» εἰς φακέλους 1119-1144 διὰ τὴν περίοδον 1877-1961. «Περίθαλψις Προσφύγων-Βοήθειαι» εἰς φακέλους 1145-1149 διὰ τὴν περίοδον 1906-1960. «Βιβλία Πρακτικῶν Θεαγνεῖου Νοσοκομείου-Ἀσβεστοχωρίου» εἰς φακέλους 1150-1160 διὰ τὴν περίοδον 1890-1953. «Παπάφειον Ὁρφανοτροφεῖον» εἰς φακέλους 1161-1167 διὰ τὴν περίοδον 1884-1955. «Ἐκπαίδευσις» εἰς φακέλους 1168-1216 διὰ τὴν περίοδον 1874-1952. «Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή» εἰς φακέλους 1217-1228 διὰ τὴν περίοδον 1932-1958. «Κατηχητικὰ Σχολεῖα» εἰς φακέλους 1229-1236 διὰ τὴν περίοδον 1933-1961. «Ἐκδόσεις-Ἐντυπα-Διατάγματα» εἰς φακέλους 1237-1248 διὰ τὴν περίοδον 1902-1959. «Βυζαντινὰ Σπουδαί» εἰς φακέλους 1249-1252 διὰ τὴν περίοδον 1919-1953. «Προγράμματα ἑορτῶν» εἰς φακέλους 1253-1257 διὰ τὴν περίοδον 1953-1961. «Κηδεῖα Γενναδίου» εἰς φακέλους 1258-1259, τοῦ ἔτους 1951. «Ἀνέγερσις Ἀδριάντος Γεωργίου Α'» εἰς φακέλους 1260-1264 διὰ τὴν περίοδον 1914-1936. «Ἀλληλογραφία μετὰ Βασιλικῆς Οἰκογενείας» εἰς φακέλους 1265-1266 διὰ τὴν περίοδον 1912-1955. «Αἰτήσεις Ἰδιωτῶν διάφοροι» εἰς φακέλους 1267-1286 διὰ τὴν περίοδον 1874-1957. «Διάφορα» εἰς τοὺς φακέλους 1287-1336 διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1874-1960. «Προξενία-Πρεσβεῖαι» εἰς φακέλους 1337-1349 διὰ τὴν περίοδον 1878-1955. «Διάφορα Τουρκικὰ Ἐγγραφα (Κτηματολόγια-Φιρμάνια-Χοτζέτια κ.ά.)» εἰς φακέλους 1350-1358 διὰ τὴν περίοδον 1740-1912 καὶ «Φάκελος Ρουμανικοῦ Προξενείου» εἰς φάκελον 1359, ὑπὸ α, β, γ, δ, ε, στ, ζ, η διὰ τὴν περίοδον 1937-1947.

Τὰ ἐν ἐκástῳ φακέλῳ ἔγγραφα ἀκολουθοῦν συγκεκριμένην ἀρίθμωσιν δι' ἐρυθρὰς μελάνης εἰς τὴν κορυφὴν ἐκάστου ἔγγράφου, γενομένην πρωτοβουλία τοῦ πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου, ὁ ὁποῖος τὸ πρῶτον εἶχεν ἐπεξεργασθῇ καὶ ταξινομήσει τὸ πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας πολῦτιμον ἀρχεαῖκόν ὑλικόν¹.

Τὸ ἀντικείμενον ἐρεῖνης τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου εἶναι λίαν ἐξιστόλογον καὶ πολύπλευρον· τὰ βασικὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται τοῦτο, εἶναι ὡςῆσθαι ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς σημασίας, δύνανται δὲ νὰ προσδιορισθοῦν ὡς ἑξῆς: α) ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ξένων θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν προπαγανδῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 19ου αἰῶνος², β) ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις

1. Βλ. Ἀρχεῖον Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Φακέλ. 552-553, ὅπου καταγραφὴ ἀρχεῶν μητροπόλεως ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1879 κ.ε.

2. Βλ. σχετικῶς Ἀ θ. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Αἱ ξένοι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, ὅπου λεπτομερὴς ἀναφορὰ εἰς τὸ ὑλικόν περὶ τῶν ξένων θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν προπαγανδῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς Μακεδονίαν. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὁλύμπου (1890-1896), Θεσσαλονίκη 1974, (ἀνάτυπον ἀπὸ «Μακεδονικά», τ. 14, 1974).

εις τὰς ἐν λόγῳ περιοχάς, γ) ἡ κοινωνικὴ δραστηριότης Συλλόγων, Σωματείων καὶ Ἰδρυμάτων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ γενικώτερον ἐν Μακεδονίᾳ¹, δ) ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐνοριακοῦ, μοναχικοῦ καὶ ἐν γένει τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου εἰς τὴν μητροπολιτικὴν περιφέρειαν Θεσσαλονίκης, ε) οἱ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ἐξισλαμισμοί, στ) περὶ τοῦ κοινοτικοῦ συστήματος εἰς Θεσσαλονίκην καὶ λοιπὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας, ζ) διάφοροι περιπτώσεις δικογραφίων, η) ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατὰστασις τῶν Νέων Χωρῶν ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1928, καὶ θ) περὶ τοῦ ἔργου τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐτῶν 1914-1915. Τὰ εἰδικότερα θέματα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἐντοπίσῃ ὁ ἐρευνητής, εἶναι ἀναρίθμητα, πλὴν, καίτοι λεπτομερειακά, λίαν ἐνδιαφέροντα, διότι καὶ ταῦτα διαφωτίζουν τὸν ὅλον ἐκκλησιαστικόν, ἐθνικόν καὶ κοινωνικόν βίον τῆς Μακεδονίας μὲ ἐπικέντρον τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀτυχῶς, δὲν εἶχε κατανοηθῇ μέχρι πρό τινας ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀρχείου μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐγκαταλειφθῇ τοῦτο ἀπροστάτευτον καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἀπολεσθῇ κατὰ τὴν προσωρινὴν μετακίνησιν τῆς μητροπόλεως πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ νῦν μητροπολιτικοῦ μεγάρου ἐσώθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὸ ἐν λόγῳ ἀρχεῖον, ἀφοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα 80 ἔτη δις ὑπέστη ζημίαι, μίαν κατὰ τὸ 1890² καὶ τὴν ἄλλην κατὰ τὸ 1917³, ὅποτε ἐπυρπολήθησαν μεγάλα

1. Βλ. σχετικῶς Ἄ θ. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Φιλεκαπαιδευτικοὶ καὶ Φιλανθρωπικοὶ Σύλλογοι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1971 (ἀνάντυπον ἀπὸ «Μακεδονικά», τ. 11, 1971).

2. Ἴδου ἡ περιγραφή, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει ὁ Π έ τ ρ ο ς Πα πα γ ε ω ρ γ ί ο υ, Θεσσαλονίκης Ἱστορικὰ καὶ Ἀρχαιολογικά, ἐν Ἀθήναις 1912, σελ. 6-7, περὶ τῶν καταστραφέντων κωδίκων καὶ ἐγγράφων εἰς τὴν μητροπολιτικὴν κατοικίαν κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς 22 Αὐγούστου τοῦ 1890. «Πολυθρήνητος εἶναι ἡ πυρπόλησις τῶν ἐν τῇ τότε μητροπολιτικῇ κατοικίᾳ φυλασσομένων κωδίκων καὶ ἐγγράφων» ἔκειτο ἐν τῷ ἀρχεῖῳ ἐκείνῃ ἰστορημένη ἡ ἐπὶ αἰῶνας ὁλως μέχρι καθ' ἡμᾶς χρόνων διοικήσις τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν Κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ φιλόλογος δὲ καὶ ὁ ἱστορικός καὶ ὁ ἀρχαιολόγος θὰ ἠδύνατο πολλὰς καὶ πολυτίμους ἐξ αὐτοῦ νὰ ἀντλήσῃ εἰδήσεις. Ἐτεῖ τῷ 1889 ἀναδιφῶν ἐγὼ τοὺς κώδικας ἀφορμὴν ἔλαβον ὅπως πολλὰ τινὰ ἐξ αὐτῶν ἀναγράψω, ὅσα λόγου ἄξια ὑπέλαβον ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γλῶσσαν, πικρῶς δὲ ἐκλαυσά καί, ὁσάκις ἂν ἀναλογιζώμαι, κλαίω τὴν ἀπώλειαν τοῦ κώδικος τοῦ μητροπολίτου Ἰωακείμ 1741 καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰωσήφ 1811. Κατωρθώσαμεν ἡμεῖς νὰ καύσωμεν καὶ τὸ πολῦτιμον ἐκεῖνον ἀρχεῖον, οὐ τὰς σελίδας ἐκόσμουεν αἱ πράξεις καὶ αἱ ὑπογραφαὶ εὐγενεστάτων προκρίτων καὶ τιμιωτάτων ἀρχόντων, δημογερόντων, πραγματευτῶν καὶ ἄλλων: τοῦ Ἰωάννου Γούτα Καυταντζόγλου, Ἰακουμῆ Πάικου, Γεωργίου Πάικου, Ἐμμανουὴλ Ρίζου, Χριστοδούλου Μπαλάνου, Χατζῆ Γουσιῦ, Χατζῆ Παναγιώτου, σιὸρ Σπανδονῆ, Χατζῆ Κωνσταντίνου, Χατζῆ Νικολάου, Χατζῆ Χρίστου, Κωνσταντίνου Σγαμπάλη, Γούτα Μεστανέ, Χατζῆ Νικολάου Σκαρλάτογλου, Γεωργίου Δέλτα, Χατζῆ Νικολάου Μπουγιουκλῶ, Χρίστου Μενεξέ, Γεωργίου Μανρουδόγλου καὶ... καί...».

3. Εἰς τὰ χρονικά τοῦ 1917, πρώτου ἔτους κυκλοφορίας τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τ. 1 (1917), σ. 497, σημειοῦνται τὰ ἐξῆς περὶ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 5ης καὶ 6ης Αὐγούστου τοῦ 1917. «Κατὰ τὴν τελευταίαν καταστρεπτικὴν πυρκαϊὰν τῆς 5ης καὶ 6ης τρέχοντος ἐκτὸς τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἐγένοντο παρὰνάλωμα τοῦ παμφάγου πυρὸς ὁ μεγαλοπρεπὴς ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ὁ ἱ. ναὸς τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, σωθέντος, ὡς ἐκ θαύματος, τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, ὅπερ μετεφέρθη εἰς τὸν βυζαντινὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἐπίσης ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης, καέντων μόνον τῶν περὶξ παραρτημάτων καὶ λοιπῶν οἰκιῶν».

τμήματα τῆς πόλεως μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον.

Σήμερον, ὁ παναγιώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων Χρυσοφάκης μελετᾷ σοβαρῶς τὸ ζήτημα τῆς ὁργάνωσης τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου ὡς ἰδίας ὑπηρεσίας τῆς μητροπόλεως, ἔχων ὑπ' ὄψει του σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς κρίσεις καὶ εἰσηγήσεις μου περὶ τῆς σημασίας, σκοπιμότητος καὶ ὁργάνωσης τούτου, κατόπιν διευτοῦς ἐρεύνης μου εἰς τὸ Ἀρχεῖον κατὰ τὰ ἔτη 1971-1972, μετὰ δηλαδὴ τὴν γενικὴν ταξινόμησιν τοῦ 1970, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ χρῆσις αὐτοῦ.

Συγκεκριμένως, εἰς τέσσαρας ἐπιστολάς μου πρὸς τὴν μητρόπολιν¹ ἔκαμνα τὴν διαπίστωσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ὑψίστης ἱστορικῆς καὶ ἄκρως ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς σημασίας διὰ τὴν Μακεδονίαν τοῦ 19ου αἰῶνος, καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου καθίστατο ἐπιτακτικὴ ἡ λήψις μέτρων πρὸς πλήρη ὁργάνωσιν καὶ ἀξιοποίησιν τούτου διὰ τῆς ἐξευρέσεως εἰδικοῦ χώρου ἐγκαταστάσεως καὶ ἐν συνεχείᾳ συντηρήσεως, ταξινόμησεως, καταγραφῆς καὶ ἀσφαλείας τούτου, διὰ νὰ τεθῇ κατόπιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Ἀξίζει ἐν προκειμένῳ νὰ ληθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, τὸ ὅποion ἐπεσήμανα καὶ εἰς τὴν ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1973 ἐπιστολήν μου, ὅτι πρὸ ἐτῶν τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῶν Σκοπίων ἔχει ἤδη ἐπιδοθῇ εἰς τὴν συλλογὴν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν ἀνὰ τὴν Βόρειον Μακεδονίαν ἐγκατεπαρμένων ἀρχείων ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου, ἰδίᾳ τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ὁργανούμενον καταλλήλως, θὰ ἰδύναιτο νὰ ἀποβῇ πόλος ἑλξεως ἀρχαιῶν μονάδων ἐκ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων, παλαιῶν ἐνοριῶν τῆς μητροπολιτικῆς περιφέρειας Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Μακεδονίας. Ἡ εὐχή μας εἶναι, ὅπως ὁ παναγιώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἔργον, λίαν ἐξυπηρετικὸν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας τῆς μακεδονικῆς γῆς.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΙΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑ ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Διορθώσεις καὶ προσθήκες)

Ὁ δημοσιευμένος πίνακας ἔργων τοῦ Π. Παπαγεωργίου στὸ 3ο παράρτημα τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά»² περιλαμβάνει: α. Τὰ 204 λήμματα, ποὺ δημοσίεψε ὁ Σ. Ψάλτης στὴν «Ἀθηνά», τόμ. 27 (1915), σελ. 190-201. β. Τὰ 15³ λήμματα τοῦ Διογ. Δέλλη, ποὺ δημοσίεψε ὁ Ἀλέξ. Λέτσας στὰ «Μακεδονικά», τόμ. 1 (1940), σελ. 536 καὶ γ. Τὰ 8 συμπληρωματικὰ λήμματα τοῦ Γ. Θεοχαρίδη.

Μερικὸς ἑλεγχος τῶν 227 συνολικὰ λημμάτων τοῦ παραρτήματος ἔδωσε τὶς ἐξῆς βασικὰ διορθώσεις.

1. Ἀπὸ 23 Μαΐου 1972, ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1973, ἀπὸ 6 Σεπτεμβρίου 1974 καὶ ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1975.

2. Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου (*1859-†1914). Φιλολογικὸν μνημόσυνον ἐπὶ τῇ πεντηκοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (Ἰανουάριος 1914-Ἰανουάριος 1964) ὁργανωθὲν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 33-45.

3. Ὁ κατάλογος τοῦ Διογ. Δέλλη ἔχει 14 λήμματα. Τὸ 15ο προστέθηκε χωρὶς ἀξόνητα ἀριθμὸ ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τοῦ παραρτήματος (σ. 45), γιατί ἀναφερόταν μέσα στὸ κείμενο τοῦ Ἀλέξ. Λέτσα, Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου (†1914), «Μακεδονικά», τ. 1 (1940), σ. 535.